

Örnanäs

Skånes första kulturresevat

www.m.lst.se

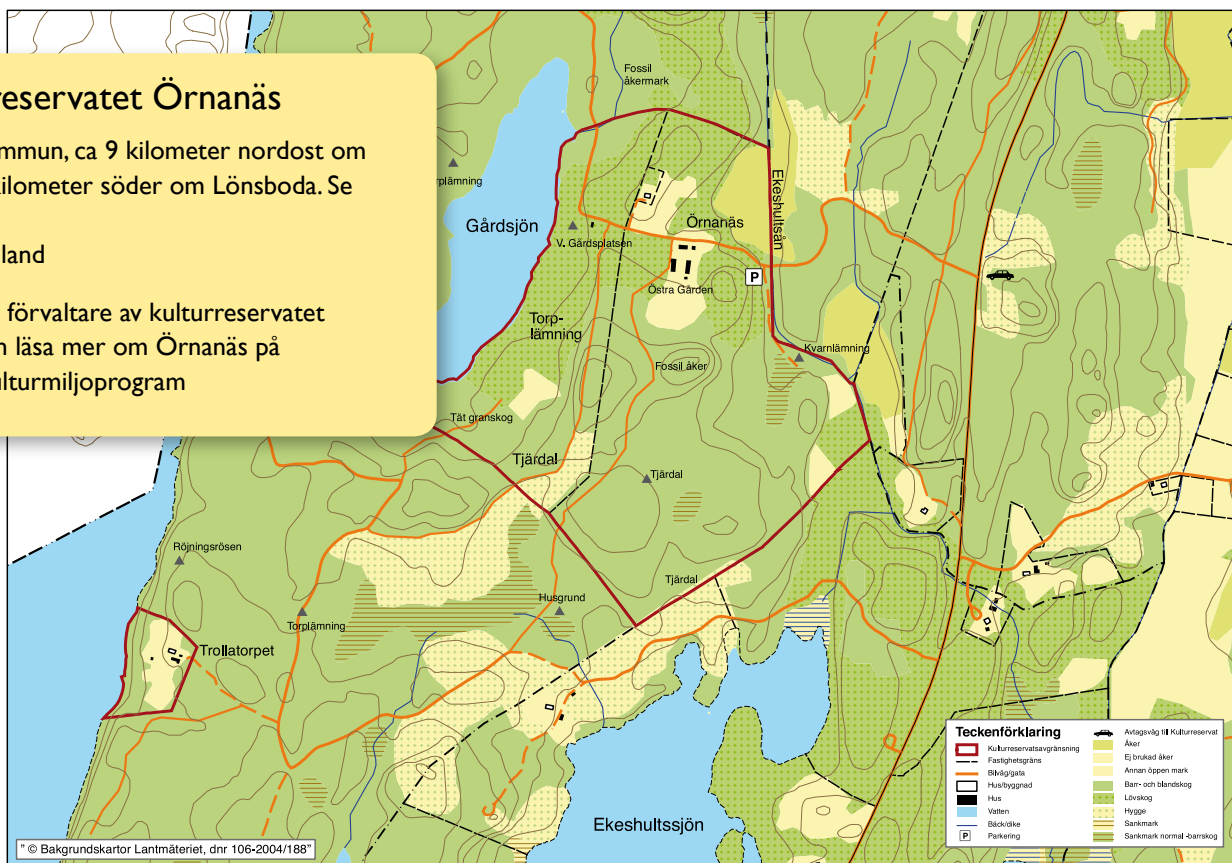
LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

Om kulturreseptatet Örnänäs

Läge: Osby kommun, ca 9 kilometer nordost om Sibbhult och 9 kilometer söder om Lönsboda. Se karta.

Yta: 70 hektar land

Länsstyrelsen är förvaltare av kulturreseptatet Örnänäs. Du kan läsa mer om Örnänäs på www.m.lst.se/kulturmiljoprogram

Örnänäs – Skånes första kulturreseptatet

Örnänäs är beläget i nordöstra Skånes skogsbygd. Ursprungligen var Örnänäs en ensamgård men den delades 1810 upp i två enheter. Området är rikt på kulturhistoriska spår och sedan den 10 maj 2006 är Örnänäs Skånes första kulturreseptatet.

Vad är kulturresevat?

När miljöbalken trädde i kraft 1999 blev det möjligt att skydda miljöer av kulturhistoriskt värde genom att inrätta kulturresevat. På detta sätt bevaras miljöer som ger oss kunskap om hur tidigare generationer har nyttjat landskapet och varifrån vårt moderna samhälle växt fram.

Under framför allt 1900-talets första hälft rationaliserades jord- och skogsbruket i Sverige allt mer, vilket ledde till att traditionella brukningsformer fick ge vika. I Örnanäs bär dock mark och bebyggelse tydliga spår av traditionellt jord- och skogsbruk, något som ger oss en god inblick i ett skogshemmans utveckling.

Genom att utse Örnanäs till kulturresevat vill Länsstyrelsen garantera ett fortsatt skydd av kulturmiljön och att göra det ekonomiskt möjligt att bevara en levande kunskapskälla för kommande generationer.

- ◀ Inskriptionen (CSS BND/ÖRNANÄS/MDCCCLXV) är en minneskrift efter Carl Svensson och Bengta Nilsdotter som lät uppföra ekonomilängorna på östra gården 1865.

”Huggeboa” på den västra gården står ensam kvar ▲
bland ruinerna på den västra gården. Idag används
huset som jaktstuga.

Den östra gården restaureras i samarbete med ▲
hantverksskolan daCapo. Projektet väntas ta flera år.

Linbastun uppfördes på 1860-talet. ►

Historik

Historien om Örnans går tillbaka till sen medeltid och det äldsta belägget för namnet är från 1584, stavat Ørrnes i det då danska området. Hundra år senare dyker Örnans upp på Buhmanns karta där det kan utläsas att det finns tallskog i området. I april 1678 eldhärjades Örnans svårt av svenska trupper men återuppbyggdes igen. Mellan 1740 och 1850 uppfördes torp, kvarnar och ekonomilängor.

1810 delades ensamgården upp mellan två bröder och en ny gård uppfördes 200 meter öster om den gamla. Den ursprungliga västra gården inriktades så småningom mot skogsbruk medan den östra gården präglades av ett bredare jord- och skogsbruk. 1850-1900 utvecklades bebyggelsen på Örnans med linbastu, smedja, bränneri och nya ladugårdslängor.

Örnanäs plats i historien och idag

Det som gör Örnanäs speciellt är den starka kopplingen mellan mark och bebyggelse. Örnanäs vittnar om befolkningsökningen under 1700- och 1800-talen med torp och gårdsklyvningar och bär tydliga spår av jordbruksexpansionen efter 1850 med nybyggnation, utdikning och ökad produktivitet. Mark och bebyggelse speglar 1800-talets ökade specialisering inom jord- och skogsbruket. Här syns också 1900-talets jordbruksmodernisering, avfolkning samt senare tids landskapsvård. Bevarade lämningar såsom kolningsgropar, tjärdalar, kolbottnar och beckgrytor berättar om ett äldre skede av skogsutnyttjandet. Torpruiner och lämningar berättar om torpdöden på 1800-talet och 1900-talets första hälft och det naturskönt belägna Trollatorpet är idag det enda torpet som är bebott.

Att tänka på:

Det är bl a förbjudet att:

§ ta bort, övertäcka eller skada kulturlämningar såsom stenmurar, odlingsrösen, byggnadsgrunder och ruiner

§ upplåta eller använda mark för camping

Tänk på att delar av Örnanäs är bebodda.
Vänligen visa hänsyn.

- ▲ Många av de gamla åkrarna hävdas idag genom bete.
- ◄ Trollatorpet uppfördes på 1740-talet och är idag säsongsbett

Markanvändning och natur

Skogen har i de här trakterna haft en avgörande betydelse för den jordbrukande befolkningens försörjning, vilket sätter sin prägel på området och landskapets historiska utveckling. I Örnanäs finns ett gott exempel på de bondeskogar som växte fram under 1900-talets första årtionden, men som idag blivit alltmer sällsynta. I de många och stora odlingsrösen finns gamla eller döda hamlade träd som berättar om hur djurens foderförsörjning tillgodosågs under vintertid.

- ▼ Örnanäs präglas av bondeskogens olikåldriga, självföryngrade, luckiga och plockhuggna karaktär.

Litteratur

- Örnanäs. Kulturhistorisk värdering, 2004. (Mia Jungskär, Regionmuseet Kristianstad)
- Örnanäs i Örkeneds socken. En kulturhistorisk dokumentation, 2001:52 (Sune Jönsson, Länsstyrelsen i Skåne län).
- Örnanäs. Landskapshistoria och markanvändning, 2003. Remissupplaga 2003-06-03 (Länsstyrelsen i Skåne län).

Under 1900-talet växte åkrar och betesmarker igen på den västra gården medan markerna på den östra gården har hävdats in i modern tid. Både mark och bebyggelse har fortsatt att vårdas efter det att åkerbruket upphört. Bondeskogen har utvecklats genom naturlig föryngring och präglas av plockhuggning och tidigare bete. På Örnanäs finns, förutom barrskog, även ek, bok, björk och hassel.

Åkermarkerna på Örnanäs hävdas idag genom bete och vallodling och bebyggelsen underhålls i samarbete med hantverksskolan daCapo i Mariestad. Huvudbyggnaden på östra gården genomgår en omfattande restaurering där man lägger stor vikt vid att använda material och metoder som ligger i linje med byggnadens historiska värden.

Länsstyrelsen förvaltar kulturresevatet Örnanäs och syftar till att bevara kulturmiljön och synliggöra kulturhistoriska spår och bevara och stärka bondeskogens biologiska mångfald.

Varmt välkommen på besök!

Kontakta Länsstyrelsen

Länsstyrelsen i Skåne

Kungsgatan 13, 205 15 Malmö

Tel. 040/044 - 25 20 00

E-post: lanstyrelsen@m.lst.se

LÄNSSTYRELSEN
I SKÅNE LÄN

www.m.lst.se